

Nr 133.

Ankom till riksdagens kansli den 20 maj 1927 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till fattigvård och barnavård för lappar.

(3:e avd.)

Uti den till riksdagen den 4 januari 1927 avlåtna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov för budgetåret 1927—1928 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (punkt 32) föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition, som kunde komma att avlåtas i ämnet, under avdelningen sociala verk och inrättningar, underavdelningen fattigvård och barnavård, till fattigvård för lappar beräkna ett ordinarie förslagsanslag av 100,000 kronor.

Sedermera har Eders Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten proposition, nr 108, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

dels under femte huvudtiteln, avdelningen sociala verk och inrättningar, underavdelningen fattigvård och barnavård, till fattigvård och barnavård för lappar, att användas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna grunder, uppföra ett ordinarie förslagsanslag av 100,000 kronor;

dels ock medgiva, att jord, som står under kronans omedelbara disposition eller som tillhör någon av de under bruk och bergverk för nödigt skogsfång upplåtna allmänningar eller någon av de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade kronoegendomar, vilka icke upplåtits till förenade mötespassevolanskassornas fond, stuterierna eller Vadstena krigsmanshusfond, må, efter av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall verkställd prövning, utan särskild ersättning till kronan på de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma, upplåtas till kommun för anordnande av äldreomsorg för lappar.

Beträffande utredningen i ämnet får utskottet hänvisa till återopade statsrådsprotokollet.

Den 25 september 1924 har f. d. landshövdingen Johan Widén såsom inom socialdepartementet tillkallad sakkunnig avgivit betänkande med utredning och förslag angående ordnandet av fattigvården bland lapparna.

Över förslaget hava yttranden avgivits av *dels* länsstyrelserna i Norr-

bottens, Västerbottens och Jämtlands län efter hörande av vederbörande häradsskrivare, lappfogdar och fattigvårdskonsulenter ävensom ett flertal kommuner och en del fattigvårdsstyrelser samt lappallmogen vid särskilt anordnade sammanträden, *dels* domkapitlen i Härnösand och Luleå efter hörande av prästerna i vissa församlingar, och *dels* statskontoret och kammarkollegium samt, i vad angår frågan om lapparnas beskattning, riksräkenskapsverket. Sedermera har *kammarrätten* avgivit utlåtande över betänkandet jämte däröver avgivna yttranden. I anledning av vad kammarrätten i visst hänseende anfört hava sedermera förnyade yttranden avgivits av omförmälda länsstyrelser, efter vederbörande lappfogdars och häradsskrivares hörande, samt nämnda domkapitel.

I statsrådsprotokollet lämnas först en redogörelse för nuvarande förhållanden beträffande lapparnas fattigvård, och anföres därvid bland annat följande.

Inom Norrbottens och Västerbottens läns av lappar huvudsakligen upptagna delar, de i egentlig mening så kallade lappmarkerna, äro lapparna mantals- och kyrkoskrivna i de där belägna kommunerna. I Jämtlands län äro lapparna kyrkoskrivna i de fyra, ännu bestående lappförsamlingarna Frostviken, Föllinge, Undersåker och Hede. Dessa lappförsamlingar, som icke sammanfalla med den borgerliga kommunindelningen, omfatta uteslutande de lappar, som där hava hemvist. Formellt gäller mantalsskrivningsförordningen jämväl för de i detta län boende lapparna. Den upptager emellertid icke beträffande dem några särskilda bestämmelser, detta i motsats mot vad som stadgats i fråga om de två nordligaste länens lappmarker, och någon mantalsskrivning av lapparna i Jämtlands län har — möjligen just på grund härav — allt intill senaste tid icke förekommit. Först från och med 1912 har mantalsskrivning av lapparna, på grund av länsstyrelsens därom meddelade föreskrift, ägt rum inom detta län, därvid medgivits, att lapparna finge mantalsskrivas inom vissa bestämda kommuner allt efter de lappbyar, de tillhörde, samt tillika föreskrivits, att lapparna för varje kommun skulle sammanföras i en särskild längd utan sammanblandning med kommunens övriga invånare.

Inom Norrbottens och Västerbottens län är lapparnas fattigvård principiellt lagd på kommunerna. Inom Jämtlands län däremot besörjes lappfattigvården av de från kommunerna fristående lappförsamlingarna, utan att något stöd därför finnes i lagen.

Staten har sedan gammalt bidragit till kostnaderna för lapparnas fattigvård i alla tre länen, ehuru i olika omfattning. Det till Jämtlands län utbetalade beloppet har tydligen i regel omfattat all den fattigvård, som utgått till lapparna i länet. Vad angår Norrbottens och Västerbottens län har statsbidraget allenast varit en hjälp, som lämnats lappmarkskommunerna, vilka ock därjämte själva haft att bekosta en del av fattigvården åt de i kommunen bosatta lapparna.

För budgetåret 1925—1926 uppgingo statsbidragen för Norrbottens län

till 28,700 kronor och för Jämtlands län till 24,032 kronor. För Västerbottens län torde bidraget för nämnda budgetår komma att uppgå till omkring 30,300 kronor.

Sedan departementschefen härefter lämnat en översikt över den sakkunniges förslag jämte däröver avgivna yttranden, anför departementschefen i huvudsak följande:

»Av den utredning, som förebragts av den sakkunnige, synes mig tydligt framgå, att behov föreligger av en omläggning av fattigvården för lappar. Den nuvarande ordningen har visats vara behäftad med allvarliga brister såväl i avseende på kostnaderna för som beträffande effektiviteten av den lämnade vården. Båda dessa synpunkter förtjäna uppenbarligen livligt beaktande. Framför allt måste det anses påkallat att söka genomföra en sådan organisation, att de lämnade understöden mera än hittills kunna tjäna till hjälp vid återupprättande av understödstagarnas förmåga att försörja sig och de sina. Den sålunda uttalade uppfattningen har vunnit ett kraftigt stöd i de över betänkandet avgivna utlåtandena särskilt från de lokala myndigheterna, vilka starkt framhållit behovet av en snar omorganisation av den lapska fattigvården. Visserligen förhåller det sig tydligen så, att i nu avgivna hänseenden åtgärder till förebyggande av fattigvårdsbehov äro av minst lika stor betydelse som fattigvårdens organisation. Detta förhållande har ock av den sakkunnige beaktats, såsom framgått av hans förslag i dessa hänseenden. Dylika åtgärder är jag emellertid icke i tillfälle att nu föreslå; de torde böra ses i sammanhang med den nya lagstiftning om lapparnas renskötsel m. m., vartill förslag avgivits av 1919 års lappkommitté, vilket förslag för närvarande är under överarbetning inom socialdepartementet. Då något nödvändigt samband icke består mellan fattigvårdens organisation och dylika förebyggande åtgärder, har jag dock ansett mig icke böra låta anstå med framläggande av förslag i förstnämnda fråga; detta med hänsyn till det nyss påpekade starka behovet av ingripande därutinnan.

Den plan för nyorganisationen, som framlagts av den sakkunnige, har, såsom framgått av redogörelsen för de avgivna yttrandena, i huvudsak vunnit anslutning från vederbörande myndigheter och intresserade. Ett mera kraftigt och allmänt motstånd har kommit till synes egentligen endast från de kommuner inom Jämtlands län, vilka genom fattigvårdens överförande till dem från de särskilda lappförsamlingarna skulle komma att betungas med kostnader för densamma. Visserligen är det sant, att för dessa, liksom för vissa kommuner särskilt i Västerbottens län, förslaget, åtminstone till en början, skulle medföra ökade kostnader. Det må emellertid erinras, att sammanlagda kostnaderna för lappfattigvården i Jämtlands län under budgetåret 1925—1926 utgjorde omkring 24,000 kronor och att enligt förslaget blott $\frac{1}{3}$ av kostnaden skulle komma på kommunerna. Genom en övergångsordning, på sätt jag i det följande ämnar föreslå, torde vidare de olägenheter, som dessa merkostnader skulle medföra, kunna väsentligen avlägsnas. Det är även min förhoppning, att den nya organisationen småningom skall leda till

en minskning av fattigvårdsutgifterna i deras helhet, vilken minskning uppenbarligen kommer jämväl dessa kommuner till godo. Det motstånd förslaget rönt från nu angivna håll synes mig alltså icke böra tillmätas avgörande betydelse.

Till den uppfattning om förslagets ändamålsenlighet, som sålunda övervägande kommit till synes, ansluter jag mig alltså. Grunden för nyorganisationen synes mig följaktligen böra vara, att lappfattigvården organiseras enhetligt över hela området, att organisationen göres i största möjliga mån likartad med den allmänna fattigvården, att primärkommunerna följaktligen bliva bärare av jämväl ifrågavarande fattigvård, att sålunda de särskilda lappförsamlingarna upphöra och att slutligen staten bidrager såväl till kostnaderna för fattigvården som till anskaffande av ålderdomshem för lappar. I enlighet härmed tillstyrker jag, att sakkunnigförslaget lägges till grund för framställning till riksdagen.

En förutsättning för förslagets genomförande torde emellertid böra vara, att lapparnas skattefrihet för inkomst från renskötsel skall upphöra. Uppfattningen om det olämpliga i gällande undantagsföreskrifter härutinnan torde vara allmän och synes vara omfattad jämväl av flertalet av lapparna själva.»

Såsom statsrådsprotokollet utvisar, hava beträffande de särskilda punkterna i Kungl. Maj:ts förslag särskilda bestämmelser ansetts erforderliga för fattigvården bland lapparna. Här må erinras om följande.

I fråga om *lapparnas mantalsskrivning* ha förslagit's vissa ändrade bestämmelser, vilka äro beroende på lapparnas särskilda bostadsförhållanden. Kungl. Maj:t har i särskild proposition, nr 234, framlagt förslag om härav föranledda ändringar i mantalsskrivningsförordningen.

Förslaget innebär vidare, att uti ifrågavarande kommuner *distriktsindelning enligt 19 § 1 mom. fattigvårdslagen* skulle införas, därvid lapparna skulle hänföras till ett eller flera särskilda distrikt, att för lappfattigvården skulle utses vårdare enligt 2 mom. i samma paragraf, därvid borde tillses, att inom varje lappfattigvårdsdistrikt komme att finnas vårdare av både lappar och bofasta, att dessa vårdare skulle vara närvarande vid de sammanträden med fattigvårdsstyrelsen, då årsunderhåll för varaktigt försörjda lappar skulle bestämmas, samt att erforderliga bestämmelser i detta avseende skulle intagas i kommunernas fattigvårdsreglementen.

Vidare föreslås, att lappfogdarna skulle var inom sitt distrikt äga att närvara och yttra sig vid de sammanträden med fattigvårdsstyrelserna, där frågor om fattigvård åt lappar förekomme, att uppsikt över fattigvården inom kommunerna borde, förutom på vanligt sätt, utövas av lappfogdarna, samt att dessa i instruktionsväg skulle åläggas att meddela länsstyrelserna och fattigvårdsinspektionen råd och upplysningar rörande lappfattigvården.

I kommunernas fattigvårdsreglementen borde intagas föreskrift om att vid allt beviljande av fattigvård åt lappar en noggrann undersökning skulle äga rum om den nödställdes levnadsförhållanden och fattigvårdsbehov.

Beträffande *formerna för lappfattigvården* har den sakkunnige ansett, att liksom hittills understöd i hemmet borde bliva den vanligaste formen. Departementschefen har emellertid uttalat, att talande skäl syntes hava anförts för att en regel, som helt allmänt stadgade, att företrädesvis lapska hem skulle komma till användning, ofta skulle kunna verka olämpligt. På grund härav har departementschefen ansett, att någon bestämd regel i detta hänseende icke borde uppställas.

I frågan om *för vilka lappar statsbidrag bör utgå* anför departementschefen, att han kommit till den uppfattningen, att, i enlighet med vad den sakkunnige anført, de speciella omständigheter, som kunde motivera ett särskilt statsbidrag, hänförde sig till utövande av renskötsel med därav föranledda nomadiserande levnadssätt och särskilt stora fattigvårdskostnader. Departementschefen kunde alltså ej ansluta sig till kravet på att statsbidrag skulle kunna utgå för lappar i allmänhet eller för sådana med annat stadigvarande yrke än renskötsel. Kostnaden för vård åt lappar, som ej omfattades av detta förslag, syntes böra bestridas enligt vanliga grunder.

Vad angår det närmare utförandet av den nyssnämnda huvudregeln har den omständigheten, att vederbörande *tidigare* — enbart eller jämsides med renskötseln — utövat annat yrke, syntes departementschefen icke böra i och för sig utesluta från bidragsrätt; dock borde naturligen icke alltid den, som helt nyligen upphört med annat yrke och skaffat sig några renar, betraktas som enbart renskötande. Däremot kunde departementschefen icke finna det vara lämpligt, att bidrag utginge för lappar, vilka *allenast* på grund av fattigdom upphört med renskötseln. — Den sakkunnige hade föreslagit, att förutom åt renskötande lappar bidrag skulle kunna utgå för lappar, som till levnadssättet m. m. stode de renskötande nära. En generell sådan regel syntes departementschefen kunna leda till olägenheter. Syftet med den sakkunniges förslag härutinnan syntes emellertid kunna uppnås genom att för dessa fall en viss dispensmöjlighet lämnades åt Kungl. Maj:t.

Vidkommande härefter *frågan om de kommuner, som böra erhålla bidrag*, innebär Kungl. Maj:ts förslag, att statsbidrag skulle utgå i alla de fall, då de angivna allmänna förutsättningarna därför föreläge. Den sakkunniges förslag att statsbidrag skulle kunna tillerkännas endast vissa angivna kommuner, där renskötande lappar förekomme till större antal, har icke godtagits av departementschefen. Statsbidrag skulle utgå för allt slags vård, alltså även tillfällig sådan.

Vad angår *statsbidragets belopp* hava meningarna varit mycket delade om den sakkunniges förslag, att staten skulle bestrida två tredjedelar och vederbörande kommun en tredjedel av kostnaderna för lappfattigvården. Från vissa håll har anförts, att det icke vore oskäligt, att kommunen finge vidkännas en tredjedel av kostnaden; från andra håll har däremot yrkats, att statens andel måtte bestämmas till tre fjärdedelar. De flesta av de

jämtländska lappkommunerna ävensom kommunalfullmäktige i Vilhelmina hava ansett, att staten bör bestrida hela kostnaden för lappfattigvården. Departementschefen har för sin del funnit förslaget, att staten skulle bestrida två tredjedelar och vederbörande kommun en tredjedel, väl avvägt.

Kungl. Maj:ts förslag innebär vidare, att vissa *övergångsbestämmelser* skulle stadgas med hänsyn till de svårigheter, som skulle kunna uppstå för kommunerna, därest de med ens bleve ålagda att enligt de allmänna bestämmelserna deltaga i kostnaderna för lappfattigvården. Dessa bestämmelser äro avsedda att erhålla den innebörden, att statsbidrag enligt hittills tillämpade grunder skulle — där dessa vore förmånligare för kommunen än de nya — tillämpas beträffande bidrag till understöd åt lapp, renskötande eller annan, som under senare halvåret 1926 kommit i åtnjutande av stadigvarande fattigvård.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle vidare i vissa fall särskilda *ålderdomshem* uppföras för lapparna. Staten skulle sålunda, i enlighet med vad den sakkunnige föreslagit, kunna taga initiativ till anordnandet av och tillhandahålla medel till hela byggnadskostnaden för dylika hem, men skulle det ankomma på kommun eller sammanslutning av kommuner att uppföra det särskilda hemmet samt driva detsamma. Kostnaderna för driften och underhållet av ålderdomshemmen har föreslagits att ersättas med statsmedel till två tredjedelar.

Då slutligen lagen om samhällets barnavård äger tillämpning även å lapparnas barn, har Kungl. Maj:t föreslagit, att staten lämnar bidrag med två tredjedelar av kostnaderna för omhändertagande genom barnavårdsnämnds försorg av barn till lappar, vilka äro berättigade till fattigvård. I följd härav har föreslagits, att anslaget erhåller rubriken fattigvård och barnavård för lappar. Någon ändring av anslagsbeloppets storlek föranledes ej av sistberörda förhållande.

Med de undantag, som skulle förorsakas av förut angivna övergångsbestämmelser, äro de nya bestämmelserna avsedda att komma till tillämpning i fråga om fattigvård, som meddelats för tid efter den 1 juli 1927.

*Utskottets
yttrande.*

I likhet med departementschefen har utskottet funnit den i ärendet förbragta utredningen tydligt giva vid handen, att en omläggning av fattigvården för lapparna är av behovet påkallad. Enligt utskottets mening synes fördenskull en sådan organisation böra genomföras, att de lämnade understöden mera än vad hittills varit fallet användas på ett planmässigt sätt. I likhet med departementschefen har utskottet ock ansett, att den omständigheten, att frågan om ny lagstiftning angående lapparnas renskötsel m. m. ännu är föremål för utredning, icke bör utgöra hinder för att frågan om lapparnas fattigvård nu kommer till avgörande. Att det för riksdagen framlagda förslaget om upphörande av nu gällande undantagsföreskrifter beträffande lapparnas skattefrihet för inkomst från renskötsel ännu icke varit föremål för riksdagens behandling, har ej heller synts utskottet böra föranleda uppskov med att frågan om lapparnas fattigvård upptages till slutlig handläggning.

Den plan för nyorganisationen, Kungl. Maj:t i huvudsaklig överensstämmelse med den sakkunniges förslag framlagt, har utskottet funnit sig kunna i huvudsak tillstyrka. Grunden för den nya organisationen skulle alltså bli, att lappfattigvården organiseras enhetligt inom samtliga de län, varom fråga är, samt att organisationen i största möjliga mån göres likartad med den allmänna fattigvården. Primärkommunerna skulle följaktligen bli bärare av jämväl ifrågasatt fattigvård, dock att staten skulle bidra till kostnaderna för densamma.

I vissa hänseenden har utskottet emellertid ansett sig icke kunnat undgå att föreslå jämkning i vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Vad först angår frågan, för vilka lappar statsbidrag bör utgå till fattigvården, har departementschefen kommit till den uppfattningen, att i enlighet med vad den sakkunnige föreslagit de speciella omständigheter, som kunde motivera ett särskilt statsbidrag, hänförde sig till utövande av renkötsel med därav föranledda nomadiserade levnadssätt och särskilt stora fattigvårdskostnader. Departementschefen har alltså icke kunnat ansluta sig till kravet på att statsbidrag skulle kunna utgå för lappar i allmänhet eller för sådana med annat stadigvarande yrke än renkötsel. Den omständigheten, att vederbörande tidigare — enbart eller jämsides med renkötseln — utövat annat yrke, har synts departementschefen icke böra i och för sig utesluta från bidragsrätt, dock att den, som helt nyligen upphört med annat yrke och skaffat sig renar, icke alltid kunde betraktas som enbart renköttande. Att bidrag skulle utgå för lappar, vilka upphört med renkötseln *allenast* på grund av fattigdom, har synts departementschefen icke vara lämpligt.

I anledning av dessa departementschefens uttalanden har utskottet ansett sig böra framhålla, att det avgörande för frågan, huruvida statsbidrag bör utgå till lapp för fattigvård enligt utskottets mening synes vara, huruvida vederbörande huvudsakligen ägnat sitt liv åt renkötsel eller icke. En generell regel härutinnan synes icke kunna uppställas, utan torde det böra ankomma på Kungl. Maj:ts prövning att i tveksamma fall avgöra, huruvida rätt till bidrag kan anses föreligga.

Beträffande statsbidragets belopp har, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, delade meningar gjort sig gällande. Från vissa håll har sålunda anförts, att det icke vore oskäligt, att kommunen — såsom Kungl. Maj:ts förslag ock innebär — finge vidkännas en tredjedel av kostnaden, medan från andra håll yrkats, att statens andel måtte bestämmas till tre fjärdedelar eller att staten borde bestrida hela kostnaden för lappfattigvården. Sistnämnda förslag har, såsom ovan nämnts, framförts av de jämtländska lappkommunerna samt kommunalfullmäktige i Vilhelmina.

Vid det övervägande, utskottet ägnat denna fråga, har utskottet icke kunnat undgå att finna vissa skäl tala för att staten lämnar bidrag till lappfattigvården i något större utsträckning än Kungl. Maj:t ifrågasatt. Särskilt för de jämtländska lappkommunerna, där staten hittills i regel bekostat all fattigvård, som utgått till lapparna i länet, skulle ett genomförande av Kungl. Maj:ts förslag utan tvivel kännas som en ganska avsevärd tunga. På

grund härav, men för ernående å andra sidan av tillräcklig garanti, att tillbörlig omsikt ägnas beviljandet av fattigvård, har utskottet för sin del ansett sig böra förorda, att statens bidrag bestämmes till tre fjärdedelar av hela kostnaden. Då man emellertid enligt utskottets uppfattning här rör sig på områden, där förhållandena äro ganska ovissa och där det torde vara svårt att med någon större sannolikhet beräkna verkningarna av ett beslut, har utskottet ansett sig böra föreslå, att bestämmelserna angående statsbidragets storlek fastställas att gälla endast tillsvidare, förslagsvis fem år.

Vad angår innehållet av de av Kungl. Maj:t föreslagna övergångsbestämmelserna, har utskottet funnit sig böra ansluta sig till vad Kungl. Maj:t härutinnan föreslagit. Kungl. Maj:ts förslag i detta hänseende innebär, att statsbidrag enligt hittills tillämpade grunder skulle — där dessa äro förmånligare för kommunen än de nya — tillämpas beträffande bidrag till understöd åt lapp — renskötande eller annan — som under senare halvåret 1926 kommit i åtnjutande av stadigvarande fattigvård. Till denna bestämmelse har utskottet emellertid funnit sig böra föreslå ett tillägg av sådan innebörd, att fattigvård åt lapp, som den 1 januari 1928 fyllt 60 år, bör bestridas enligt hittills gällande grunder, där dessa äro fördelaktigare för kommunen.

Till fattigvård och barnavård för lappar har Kungl. Maj:t, såsom nämnts, äskat ett anslag å 100,000 kronor. Ehuru utskottet ansett sig böra förorda en ökning av statsbidraget för lappfattigvården, har det dock synts utskottet, att anslaget bör kunna begränsas till sagda belopp.

På grund av vad sålunda anförts och då utskottet i övrigt icke funnit skäl till erinran mot vad Kungl. Maj:t i den föreliggande propositionen föreslagit riksdagen, får utskottet alltså hemställa,

att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition under femte huvudtiteln, avdelningen sociala verk och inrättningar, underavdelningen fattigvård och barnavård, till fattigvård och barnavård för lappar, att användas i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet förordade grunder, uppföra ett ordinarie förslagsanslag av 100,000 kronor.

Stockholm den 20 maj 1927.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Närvarande: Se under utlåtande nr 130.

Reservation

av herrar *Olsson* i Kullenbergstorp och *Persson* i Fritorp, som ansett, att statsbidraget till fattigvården bland lappar borde omfatta all fattigvård till lappar inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.